

ЕДГАР АЛЪН ПО РАЗКАЗ ЗА НАЩЪРБЕНИТЕ ПЛАНИНИ

Превод от английски: Александър Бояджиев, 1979

chitanka.info

През есента на 1827 година, когато живеех близо до Шарлотсвил, щата Виржиния, случайно се запознах с господин Огастъс Бедлоу. Този млад човек бе забележителен във всяко отношение и събуди у мен дълбок интерес и любопитство. Открих, че е невъзможно да проникна както в неговия материален, така и в духовния му свят. За семейството му не успях да науча нищо определено. Така и не разбрах отде е дошъл. Макар че го наричам млад човек, възрастта му ме озадачаваше не по-малко. Той действително изглеждаше млад и обичаше да говори за младостта си, но имаше минути, когато не ми бе особено трудно да си представя, че е на сто години. Най-изумителна обаче бе външността му. Той беше извънредно слаб и висок. Ходеше силно изгърбен. Ръцете и краката му бяха дълги и прекалено мършави. Имаше широко и ниско чело. Кожата на лицето му бе восъчно бледа. Устата му беше голяма и с подвижни устни, а зъбите, макар и здрави, бяха толкова неравни, колкото не бях виждал у никой човек досега. И макар че трябва да се очаква обратното, усмивката му далеч не бе неприятна, но винаги имаше един и същ израз. Тя показваше дълбока меланхолия и неизменна и трайна тъга. Неговите очи бяха неестествено големи и кръгли като на котка. И зениците му се разширяваха и свиваха с намаляващата или засилваща се светлина също като при котките. В момент на възбуда очите му блестяха неестествено и сякаш изпускаха светлинни лъчи, но не от отразена, а от самостоятелна светлина, така както е със свещта или слънцето; в нормално състояние обаче и те бяха съвсем безизразни, замъглени и неясни, и напомняха за очите на отдавна заровен труп.

Навярно необикновената му външност го измъчваше и той непрестанно намекуваше за нея, обясняваше и се извиняваше с някакво напрежение, което ми направи болезнено впечатление, когато го чух за първи път. Скоро обаче привикнах и неприятното усещане изчезна. Струваше ми се, че целта му по-скоро е да ми внуши, отколкото да заяви направо, че външността му не винаги е била такава, но започналите отдавна нервни припадъци са заличили неговата не често срещана хубост и са го довели до това състояние. От много време насам за него се грижеше един лекар на име Темпълтън, възрастен господин на около седемдесет години, към когото Бедлоу се обърна за първи път, когато бил в Саратога^[1] и чиито грижи още там му донесли облекчение или поне му се сторило, че е така. И ето че болният,

достатъчно богат, наел срещу солидна целогодишна заплата доктор Темпълтън, който се съгласил да му посвети изцяло своето време и медицинските си познания.

На младини доктор Темпълтън пътувал много и в Париж станал горещ привърженик на теориите на Месмер^[2]. Като използвал метода на магнетизма, той успял да премахне остриите болки на своя пациент и съвсем естествено неговият успех вдъхнал на болния значително доверие в идеите, донесли облекчението. Но подобно на всички ентузиаста, и лекарят се борил упорито, за да превърне своя пациент в истински съмишленик, и на края успял, като накарал горкия човек да се подложи доброволно на многобройни сеанси. Честото им повторение довело до резултат, който сега не привлича почти никакво внимание, но по времето, за което пиша, бил почти неизвестен в Америка. Искам да кажа, че между доктор Темпълтън и Бедлоу постепенно се установила отчетлива и силно изразена rapport, или магнетична връзка. Всъщност аз не считам, че тази rapport е нещо повече от способността да бъде предизвикан сън у някого, но тя била твърде силна. Първият опит на привърженика на Месмер се провалил изцяло. На петия или шестия път той успял, но само отчасти и след дълги усилия. Едва на дванайсетия път успехът бил пълен. Скоро след това волята на пациента се подчинила бързо на волята на лекаря до такава степен, че когато аз се запознах с двамата, болният заспиваше почти моментално, дори и когато не знаеше за неговото присъствие. Чак сега, през 1845 година, когато всеки ден се говори за хиляди подобни чудесии, аз се осмелявам да запиша като неоспорим факт онова, за което тогава се предполагаше, че е невъзможно.

По природа Бедлоу бе прекомерно чувствителен; разпалваше се бързо и възбудата го обхващаше лесно. Имаше необикновено буйно, творческо въображение, подсилвано без съмнение от обичайните дози морфин, който той поемаше в големи количества и без който животът му щеше да се окаже невъзможен. Всяка сутрин, обикновено след закуска или поточно след чаша силно кафе, защото до обяд не ядеше нищо, той вземаше много голяма доза, след което тръгваше сам или с едно куче и се разхождаше дълго без определена цел между дивите и печални хълмове на запад и на юг от Шарлотсвил, които местното население нарича почитателно Нащърбените планини.

Някъде в края на ноември в един навъсен, но топъл и мъглив ден по време на онова странно междуцарствие на сезоните, което в Америка е познато като „сиромашко лято“, господин Бедлоу тръгна към хълмовете, както правеше обикновено. Денят вече преваляше, а той още не бе се върнал.

Около осем часа вечерта, когато всички бяхме силно обезпокоени от продължителното му отсъствие и се готвехме да тръгнем, за да го търсим, той изникна неочаквано; чувствуваше се не по-зле от друг път, но бе обхванат от странна дори и за него възбуда. Разказът му за обиколката и за причините, които го бяха забавили, бе наистина необикновен.

— Всички си спомняте — започна той, — че излязох от Шарлотсвил някъде около девет сутринта. Отправих се веднага към планините и към десет часа влязох в една клисура, която ми бе съвсем непозната. Следвах нейните извивки с голямо любопитство. Гледката наоколо едва ли можеше да се нарече величествена, но излъчваше неописуема красота на унила пустош, която ми се стори възхитителна. Сякаш никой не бе се докосвал до нейната самота. Не можех да си представя, че зелената трева и сивите скали, по които минавах, са били газени от крака на друго човешко същество. Входът на клисурата бе така усамотен и практически недостъпен, освен при стечението на множество обстоятелства, че бе наистина възможно да бях първият човек, първият и единствен храбрец, който е прекрачил през тайните ѝ предели.

Чудноватата гъста мъгла или по-скоро пушилка, типична за сиромашкото лято, обвиваше всичко наоколо и от нея очертанятия на предметите ставаха още по-неопределени. Тази иначе приятна мъгла бе така плътна, че не можех да различа нищо на повече от десет крачки по пътеката пред мен. Пътеката следваше безброй извивки и скоро загубих всякаква представа за посоката, в която се движех, тъй като и слънцето изобщо не се виждаше. По това време морфинът оказва обичайното си въздействие — оня изключителен интерес към всичко, което ме заобикаля. И в трепването на листа, и в отъня на стръка трева, и във формата на детелината, и в жуженето на пчелата, и в блясъка на капчицата роса, и в полъха на вятъра, и в неясния аромат, тръгнал от гората — във всичко това имаше цяла вселена от загатвания, един весел и пъстър рояк от несвързани и накъсани мисли.

Изпълнен с тях, вървях няколко часа, а в това време мъглата наоколо се сгъсти дотолкова, че на края трябваше буквално да опипвам пътя. В същото време ме обхвана неописуемо безпокойство, нервна възбуда и нерешителност. Страхувах се да продължа, сякаш щях да полетя в пропаст. Припомних си необикновените истории, които се разказваха за Нащърбените планини и за онези диви и жестоки хора, които обитават техните пещери и дупки. Бях потиснат и объркан от хиляди фантастични и неясни мисли, чиято неопределеност ми тежеше все повече. Внезапно висок барабанен грохот привлече вниманието ми.

Моето удивление, както можете да се досетите, бе прекомерно. Никой не бе споменавал за барабан посред тези планини. Ако бях чул тръбата на Архангела, изненадата ми нямаше да бъде по-голяма. Но ето че се появи нов, още по-неочакван източник на любопитство и недоумение. Отнякъде се разнесе странен звън или по-скоро дрънчене на връзка с големи ключове и само след миг покрай мене с писък прибяга мургав полугол човек. Той мина толкова наблизко, че почувствувах горещия му дъх по лицето си. В едната си ръка носеше нещо като музикален инструмент, направен от много стоманени пръстени, и не преставаше да го разтърсва, докато бягаше. Човекът едва изчезна в мъглата и след него се втурна запъхтян огромен звяр с отворена уста и блестящи очи. Не се излъгах във вида му. Това бе хиена.

Появяването на чудовището ми донесе по-скоро облекчение, отколкото страх, тъй като вече бях убеден, че виждам привидения, и се постарях да се върна към действителността. Продължих напред с бързи и решителни крачки. Разтърках очите си. Извиках високо. Ощипах се. Видях малък извор, над който се наведох и измих ръцете, лицето и врата си. Навярно така бях прогонил неясните усещания, които ме измъчваха. Докато се изправях, помислих си, че вече съм друг човек, и продължих с уверена и безгрижна крачка по моя неизвестен път.

Най-сетне се разположих под едно дърво, победен от умората и от тежкия задушен въздух. В същия миг слънцето проблесна отнякъде и листата на дървото се очертаха върху тревата — прозрачни, но с ясно определена форма. Дълго време гледах учуден тяхната сянка. Формата ѝ ме изуми. Погледнах нагоре. Дървото беше палма.

Скочих бързо на краката си, обзет от страшно вълнение, защото предположението, че блънувам, бе станало напълно безсмислено. Видях, не, по-точно се убедих, че владее напълно сетивата си, които изпълваха съзнанието ми с ново, съвсем непознато усещане. Горещината изведнъж стана нетърпима. Вятърът се изпълни със странен дъх. До слуха ми достигна ниско, еднообразно блъбукане, каквото издават пълноводните, спокойно течащи реки, примесено с особен и неясен шум от многобройни човешки гласове.

Докато слушах, без да мога да се съвзема от изумлението, което не се поддаваше на описание, внезапен и силен повей на вятъра отнесе тежката мъгла, сякаш с едно махване на магическа пръчка.

Намирах се в подножието на висока планина, а под мене се простираше обширна равнина, през която величествено извиваше река. На нейния бряг се виждаше източен град, подобен на ония от арабските приказки; но своеобразието му надхвърляше всички описания. Мястото, на което бях застанал, се намираше високо над равнището на града, така че можах да огледам всяко негово ъгълче и извивка, сякаш го разглеждах на длан. Виждаха се безброй улици, пресечени неравномерно една с друга във всички посоки, но това бяха по-скоро дълги, извиващи улички, които гъмжаха от хора. Къщите бяха смайващо живописни. Навсякъде се виждаха безчислени балкони, веранди, минарета, светилища и приказно зарешетени прозорчета. Имаше много пазарища, отрупани с изобилие от най-различни скъпи стоки — коприни, муселини, ослепително бляскащи ножове и мечове и най-прекрасните скъпоценни камъни и бисери. Между тях навсякъде се виждаха знамена и паланкини^[3], носилки с плътно забулени знатни дами, слонове с пищни покривала, уродливо издялани идоли, барабани, знамена и гонгове, копия, сребърни и позлатени жезли. А посред тълпата, глъчката, общата бъркотия и шума, посред милионите хора с жълта и черна кожа и с дълги бради, чалми и широко падащи дрехи се скитаха безброй свещени бикове, украсени с ленти, и грамадни пълчища мръсни, но свещени маймуни, които се катереха с крясък и писък по корнизите на джамиите или се притискаха към минаретата и прозорчетата. Безчислени стълби водеха надолу от гъмжащите улици към местата за умиване по бреговете на реката, която с мъка си пробиваше път помежду огромните ята тежко натоварени кораби, покрили надлъж и нашир нейната повърхност.

Отвъд пределите на града през неголеми разстояния се издигаха величествени групи палми, какаови и някакви огромни, прастари дървеса с необикновен вид; тук-там се виждаше оризово поле, покрито с листа селска колиба, водохранилище, самотен храм, цигански стан или самотна изящна девойка, която се спускаше със съд за вода върха главата към бреговете на чудната река.

Разбира се, очаквам да кажете, че съм сънувал, но не е така. Всичко, което видях, което чух, което усетих, за което помислих, всичко бе съвсем ясно, без онази обърканост, която е винаги присъща на сънищата. Всичко бе подкрепено с безспорни доказателства. Отначало не бях сигурен дали съм буден, но след не една и две проверки се убедих, че не спя. Нали когато човек сънува и в съня си подозира, че е заспал, това подозрение винаги се потвърждава и спящият се разбужда веднага. Новалис^[4] не греши, когато казва, че „ние сме почти будни в мига, когато сънуваме, че ни се е присънил някакъв сън“. Ако имах това видение, за което ви разказвам, но без да подозирам, че всичко е сън, то без съмнение щеше да бъде сън, но след като не само се усъмних, но и проверих съмненията си, принуден съм да му потърся място помежду други явления.

— Бих казал, че не грешите — отбеляза доктор Темпълтън. — Но продължавайте. Вие станяхте и се спуснахте към града.

— Да, станях — продължи Бедлоу, като гледаше лекаря с дълбоко изумление. — Станях, както вие казахте, и се спуснах към града. Попаднах сред огромно множество хора, стълпени по пътищата, които водеха в една и съща посока; всичките им действия показваха крайна възбуда. Внезапно и някак си необяснимо за самия себе си почувствувах, че ме обзема любопитство към онова, което ставаше около мен. Стори ми се, че долових усещането за някаква важна роля, която трябваше да изпълня, без да разбирам точно каква бе тя. Във всеки случай изпитвах дълбока враждебност към тълпата, която ме заобикаляше. Измъкнах се оттам и по една странична пътека достигнах бързо до града и влязох в него. Там всичко бе потънало във върховно безредие и разкол. Малък отряд мъже, облечени в полуиндийски и полуевропейски дрехи, предвождани от офицери, чиито униформи напомняха за облеклото на английската армия, отблъскваше значително превъзхождащите го сили на гъмжащата градска сган. аз се присъединих към по-слабата страна, взех оръжията

на един убит офицер и се сражавах, но без да зная точно с кого, обхванат само от нервната ярост на отчаянието. Скоро бяхме пометени от многочисления неприятел и трябваше да потърсим спасение в нещо, което напомняше на павилион. Там се барикадирахме и поне за известно време бяхме в безопасност. През една от бойниците близо до покрива забелязах огромна побесняла тълпа, която обкръжава и взема с пристъп великолепен дворец, надвиснал над реката. В същия миг на един от горните прозорци на двореца се показва човек с доста женствен вид, който се спусна надолу по въже, навързано от чалмите на неговите придружители. Наблизо чакаше лодка, с която той избяга към отсрещния бряг на реката.

Бях обхванат от нова идея. Отправих няколко кратки, но настойчиви думи към моите другари и успях да спечеля неколцина от тях за целта си, след което се измъкнахме дръзко от сградата. Втурнахме се посред тълпата, която ни ограждаше. В първия миг всички отстъпиха пред нас. След малко те се прегрупираха, биха се люто и отстъпиха отново. По това време се оказахме далече от павилиона; объркахме се посред тесните улички с надвиснали над тях къщи, до които слънцето никога не достигаше. Сганта ни притискаше стремително, гонеше ни с копията си и ни засипваше с облаци стрели. Самите стрели бяха много интересни с извитите си върхове, които наподобяваха малайски кинжал. Те приличаха на тялото на пълзяща змия, бяха дълги и черни и имаха отровни зъбци. Една от тях ме удари в дясното слепоочие. Отстъпих и паднах назад. Моментално ме обзе ужасна слабост. Гърчех се... изпуснах последна въздишка и... умрях.

— Сега вече трудно ще ни убедите — казах му аз с усмивка, — че цялото ваше приключение не е било сън. Навярно няма да настоявате, че сте мъртвец.

Разбира се, след тези думи очаквах Бедлоу да се измъкне с някоя весела шега, но за мое удивление той се стресна, разтрепера се, побледня и замлъкна. Погледнах към Темпълтън. Той седеше изпънат и вкаменен на мястото си, зъбите му тракаха, а очите му бяха изцъклени до краен предел.

— Продължавайте! — обърна се най-сетне той към Бедлоу с дрезгав глас.

— Дълго време — продължи болният — усещах само мрака, липсата на живота и присъствието на смъртта. Най-сетне през душата

ми премина силен и внезапен удар, също като електрически ток. Заедно с него почувствувах, че мога да се движа, и долових светлината. Точно така, долових я, без да я виждам. Стори ми се, че в един миг станах от земята. Но все едно че отсъствувах — не чувах, не виждах, не усещах нищо с тялото си. Тълпата я нямаше. Безредието бе утихнало. Градът бе в относителен покой. Току под мене лежеше трупът ми със стрела в слепоочието, а цялата ми глава бе подута и обезобразена. Но аз можех само да почувствувам това, без да го видя. Нищо не ме интересуваше. Имах усещането, че дори и трупът ми е нещо, което не ме засяга. Волята ми липсваше изцяло, но сякаш нещо ме задвижи и полетях леко отвъд града, като следвах страничната пътека, по която бях влязъл. Когато стигнах до планинската клисура и онова място, където срещнах хиената, почувствувах ново разтърсване като от галванична батерия, а с него се върнаха и усещанията ми за тежест, воля и присъствие на тялото. Отново станах онова, което съм бил винаги, и се отправих бързо към дома, но случката не бе изгубила нищо от яркостта си в моето съзнание; дори и сега нито за миг не мога да си наложам мисълта, че тя е била сън.

— И не е била — каза Темпълтън с дълбоко тържествен глас, — макар че ще бъде трудно да ѝ намерим друго наименование. Нека само предположим, че душата на съвременния човек се намира на прага на смайващи открития в психическата област. Нека се задоволим с това предположение. За останалото мога да дам някои обяснения. Погледнете този акварел, който аз трябваше да ви покажа досега, но необяснимото чувство на ужас ме възпираше да го направя.

Ние погледнахме картината, която той ни показа. Аз не видях в нея нищо необикновено, но ефектът ѝ върху Бедлоу бе поразителен. Докато я гледаше, той едва не припадна. Защото тя бе един малък портрет, на който с изумителна точност се виждаха собствените му черти. Поне аз мислех така, докато го разглеждах.

— Ще видите — каза Темпълтън, — че датата на тази картина, едва забележима ето тук, в самия ъгъл, е 1780 година. Портретът е нарисован тогава. Това е един мой починал приятел, господин Олдеб, с когото станах много близък в Калкута по времето, когато там управляваше Уорън Хейстингс^[5]. По това време аз бях само на двайсет години. Когато ви видях за първи път в Саратога, господин Бедлоу, именно необикновената ви прилика с портрета ме накара да се

запозная с вас, да стана ваш приятел и да направя всичко, в резултат на което се превърнах във ваш спътник, и то постоянен. Направих го, защото преди всичко ме подтикваше скръбният спомен за починалия, като в същото време чувствавах едно тревожно и донякъде примесено с ужас любопитство към вас самия.

Вашето описание на картината, която сте видели между хълмовете, се отнася точно и с най-големи подробности за индийския град Бенарес на Свещената река^[6]. Бунтът, битката и клането са действителни събития от въстанието на Чейт Синг, станало през 1780 година, когато е имало непосредствена заплаха за живота на Хейстингс. Човекът, който избягва с въжето от чалми, е самият Чейт Синг. Отрядът в павилиона се е състоял от сипаи и британски офицери, предвождани от Хейстингс. Аз също бях в този отряд и направих всичко възможно, за да попреча на безразсъдния и фатален пробив на офицера, който падна от отровната стрела на един бенгалец в претъпканите с народ улици. Този офицер беше моят най-близък приятел. Това бе Олдеб. В този ръкопис ще видите (тук говорещият извади тетрадка, в която си личеше, че някои страници са дописвани наскоро), че по времето, когато сте си въобразили всички тези неща там, между хълмите, аз съм ги описвал най-подробно тук, у дома.

Около една седмица след този разговор в шарлотвилския вестник се появи следното съобщение:

„Трябва да съобщим с прискърбие за смъртта на господин Огастъс Бедло, човек с любезно поведение и множество добродетели, който отдавна бе спечелил симпатиите на жителите на Шарлотсвил.

През последните години господин Б. е страдал от нервни припадъци, които не един път са могли да завършат фатално, но са само косвена причина за смъртта му. Действителната причина е наистина необикновена. Преди няколко дни по време на екскурзия из Нащърбените планини той настива и получава треска, придружена от силен приток на кръв към главата. За облекчение доктор Темпълтън прибегва към кръвопускане. На слепоочията били поставени пиявици. Пациентът се поминал за ужасно

кратко време и едва след това било забелязано, че в съда с пиявиците случайно била попаднала отровна червеобразна пиявица, която понякога се среща из съседните езера. Тя се прилепила към една от малките артерии в дясното слепоочие. Приликата ѝ с медицинската пиявица е станала причина за много късното откриване на грешката.

Забележка: Шарлотсвилската отровна пиявица се различава от медицинската пиявица по черния си цвят и преди всичко по лъкатушните си движения, които напомнят твърде много движенията на змия.“

Аз приказвах за това необикновено произшествие с редактора на споменатия вестник и в същия момент ми хрумна да го попитам поради каква причина фамилното име на починалия е изписано Бедло.

— Предполагам — казах аз, — че имате основания, за да го отпечатате с този правопис, макар и винаги да съм смятал, че същото име, завършва на „у“.

— Основания ли? — отговори той. — В никакъв случай. Това е обикновена печатна грешка. В цял свят името Бедлоу се пише с „у“ на края и през целия си живот аз не съм чувал за някакъв друг правопис.

— Е, тогава — промърморих аз, като се обръщах на другата страна, — не остава нищо друго, освен да се признае, че истината е по-необикновена от която и да е измислица, защото какво друго е Бедло без „у“ на края, ако не Олдеб, прочетено отзад напред. А този тук седнал да ми разправя, че било печатна грешка!

[1] Прочут курорт с лечебни минерални извори. Б. пр. ↑

[2] Франц Антон Месмер (1733–1815), немски лекар, който използвал нашироко хипнозата. Б. пр. ↑

[3] Покрити носилки в някои източни страни. Б. пр. ↑

[4] Немски поет и философ (1772–1801). Основоположник на романтизма в немската поезия. Б. пр. ↑

[5] Първият генерал-губернатор на Индия (1774–1785). Б. пр. ↑

[6] Реката Ганг в Индия. Б. пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.